V. Senkapiai
Old Cemeteries

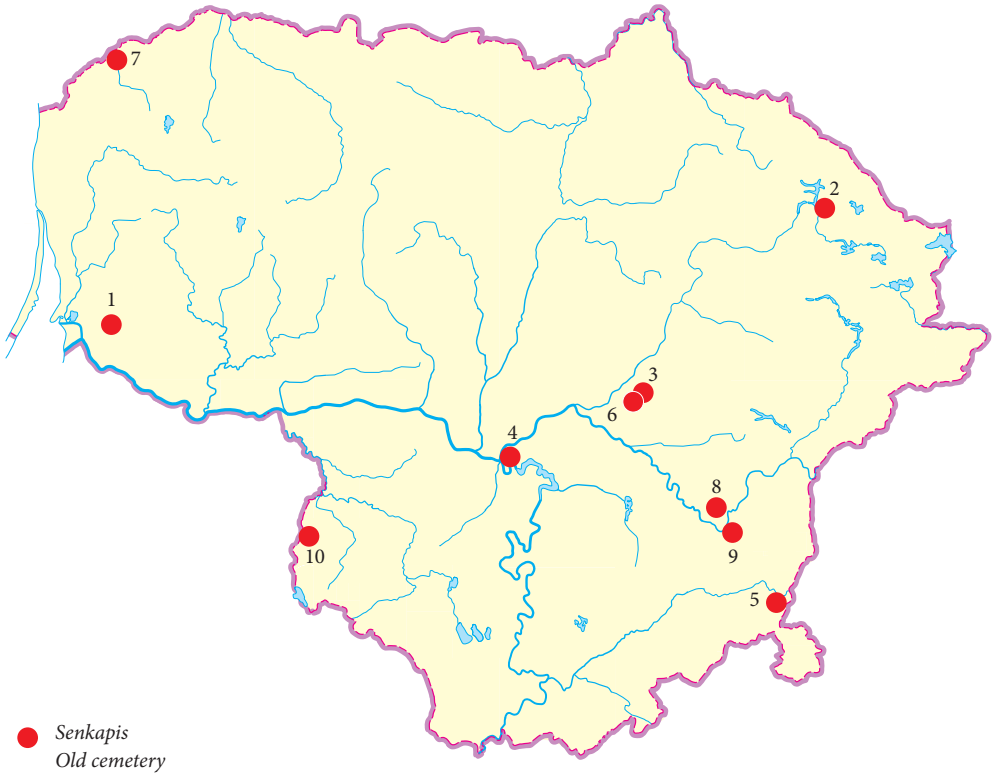

● *Senkapis*
Old cemetery

1. *Armalėnai*
2. *Dusetos*
3. *Gaiciūnai*
4. *Kaunas*
5. *Paūdronys*
6. *Rakaučizna*
7. *Skuodas*
8. *Tarandė*
9. *Vilnius*
10. *Virbalis*

Egidijus Abromavičius

Spėjama masinių palaidojimų vieta Armalėnų kaime

2011 m. lapkričio 11 d. Armalėnų kaimo (Šilutės r.) V pakraštyje, Žaliojoje gatvėje, ties naujai statomu gyvenamu namu kasant vandentiekio tranšėją, maždaug 1,2 m gylyje ekskavatorius iškasė žmonių kaulų. KPD Klaipėdos TP darbuotojai tranšėjos vietoje kartu su žmonių palaikais aptiko tuščią miniatiūrinį penalą, kokiuose būdavo saugomi į ritinėlį suvynioti popieriaus lapeliai su Raudonosios armijos karių asmens duomenimis, kelių odinių diržų liekanas bei II Pasaulinio karo Vokietijos karo belaisvių stovyklos kaltinį žetoną (1 pav.).

2012 m. kovo 25–26 d. spėjamoje kapavietės vietoje vyko geofizikiniai žvalgymai, kuriuos pagal tarptautinio mokslinio bendradarbiavimo sutartį tarp BRIAI ir *Römisch–Germanisch Komission* iš Frankfurto prie Maino (Vokietija) atliko dr. S. Messal. Tyrimų vietoje magnetinis laukas buvo matuojamas 5 antenų magneto metru „SENSYS DLM 98/5 Foerster FGM 650A“, iš viso išmatuotas 1,5 ha dydžio plotas. Išanalizavus magnetinio lauko matavimų duomenis, išskirtos kelios magnetinių anomalijų vietos, kuriose, spėjama, galėjo būti kapavietės (2 pav.).

2012 m. gegužės–birželio mėnesiais BRIAI atliko spėjamos masinės kapavietės istorinius ir archeologinius tyrimus. Jų tikslas buvo lokalizuoti spėjamos karo belaisvių masinės kapavietės vietą, nustatyti galimą palaidojimų duobių skaičių bei pateikti paminklosauginį vertinimą. Tyrimams atlikti BRIAI buvo sudaryta tyrimų grupė, kurios sudėtyje buvo istorikė, sociologė doc. dr. A. Arbušauskaitė, archeologai E. Abromavičius, E. Ubis bei mokslinis konsultantas dr. R. Jarockis.

1 pav. Spėjamos masinės kapavietės Armalėnų kaime, Žaliojoje gatvėje radiniai: 1 – penalas; 2, 3 – odinių diržų liekanos; 4 – karo belaisvių stovyklos žetonas. E. Abromavičiaus nuotr.

Fig. 1. Finds from the suspected mass burial site on Žalioji Street in Armalėnai village: 1 – a pencil case; 2, 3 – the remains of a leather belt; 4 – a POW camp token

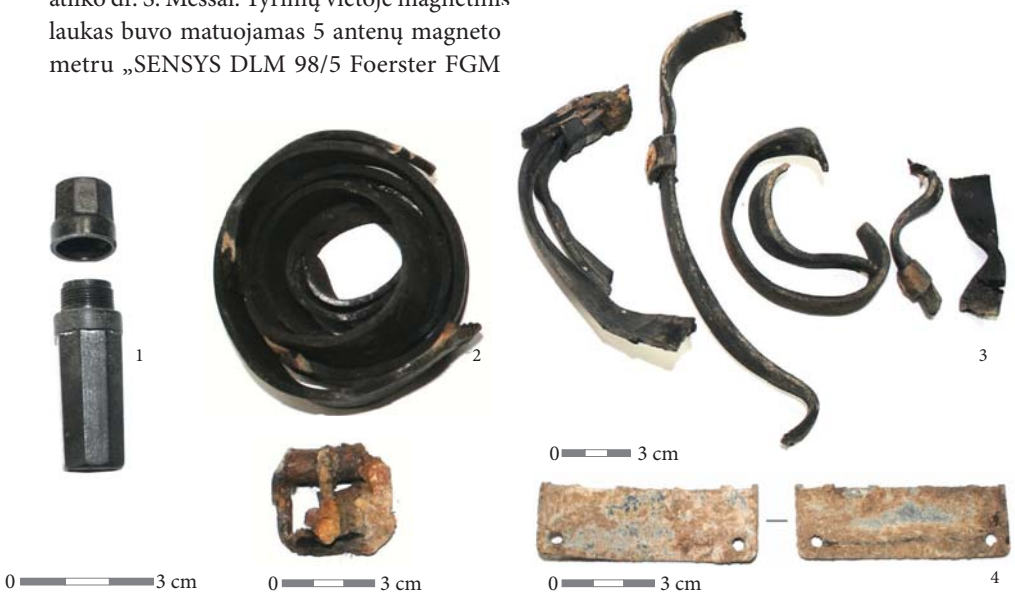

2 pav. Spėjamos masinės kapavietės Armalėnų kaime, Žaliojoje gatvėje magnetometro tyrimo vietos.
E. Abromavičiaus brėž.

Fig. 2. The site of the magnetometer investigation of the suspected mass burial site on Žalioji Street in Armalėnai village

Išanalizavus istorinius šaltinius nustatyta, kad daug Raudonosios armijos karo belaisvių, liudininkų teigimu, apie 40 žmonių per dieną, mirė 1942–1943 m. žiemą – dažniausiai nuo išsekimo ir ligų. Iš pradžių jie buvo laidojami vietoje, maždaug 500 m nuo karo belaisvių stovyklos. A. Stučkos liudijimu, mirusius kalinius nuogus veždavo rogėmis, laidojama buvo duobėse po 20–25 žmones. Minėto liudininko parodymu, 1944 m. rudenį tokių masinių kapų prie Macikų būta apie 60, dar 200–300 individualių

3 pav. Spėjamos masinės kapavietės Armalėnų kaime, Žaliojoje gatvėje bendras situacijos planas: 1 – kapavietės perkasimo 2011 m. vietos; 2 – kapaviečių pratęsimai; 3 – kapavietės; 4 – perkasos ir šurfai; 5 – siūlomos saugoti kapavietės ribos.
E. Abromavičiaus brėž.

Fig. 3. General situation plan of the suspected mass burial site on Žalioji Street in Armalėnai village: 1 – site of the burial dug up in 2011; 2 – burial continuations; 3 – burials; 4 – trenches and test pits; 5 – boundary proposed to protect the burial site

kapų aptikta už stovyklos, priešais sargybos bokštelį 3.

Anot liudininkės H. Petraitytės, 1943–1944 m., kai Macikuose prie upės laidojimui ėmė trūkti vietos, pradėta laidoti Armalėnų kaimo ūkininko Kublenco žemėje. Laidojimo vieta yra maždaug 1,5 km į PR nuo Macikų karo belaisvių stovyklos. Liudininkės teigimu, čia laidoti tik Raudonosios armijos karo belaisviai, mirę dėmėtosios šiltinės epidemijos metu. Mirusiuosius, kurių nuogi kūnai būdavo pridengti apsiaustais, atnešdavo neštuvais rusų karo belaisviai. Mirusieji laidoti 2–3 m pločio tranšėjose, orientuotose Š–P kryptimi. Jos buvo kasamos dabartinės Žaliosios gatvės vietoje dviem eilėmis. Duobėse laidota po 20 žmonių. Iš pradžių į duobes guldydavo 10 mirusiųjų, o jų kūnus užberdavo chlorkalkėmis. Ant šių palaikų guldydavo kitus 10, kuriuos, prieš užkasant, irgi apiberdavo chlorkalkėmis.

2012 m. gegužės 31 – birželio 11 d. spėjamoje karo belaisvių kapų vietoje Armalėnų kaime, Žaliojoje gatvėje vyko archeologiniai žvalgomieji tyrimai. Pirmajame projekto variante numatyto dalies palaikų atidengimo, siekiant nustatyti mirusiųjų laidojimo aplinkybes, teko atsisakyti, nes MAK siūlymu šis punktas buvo išbrauktas, todėl apsiribota tik įžemio fone aptiktų kapų duobių dokumentavimu.

Archeologinių žvalgomųjų tyrimų metu ištirta 10 5x2 m dydžio perkasų bei 3 2x1 ir 2x2 m dydžio šurfai (iš viso 108 m^2 plotas). Visi matavimai buvo atliekami naudojant GPS stotį „GPS/GNSS Receiver – EPOCH 35“. Archeologiniais žvalgomaisiais tyrimais nustatytos 7 kapaviečių vietos (3 pav.), kurių kontūrai įžemio – šviesiai rudos spalvos smėlio fone atsidengė 30–35 cm gylyje. Tyrimų metu visiškai dokumentuotos kapavietės 1 ir 2 – užfiksuotos 10x1,9 m ir 15x1,8 m dydžio kapų duobės. Likusių 5 kapaviečių fiksuoti tik kapų duobių fragmentai. Jų detalesnį dokumentavimą apsunkino tai, kad kapai yra po kelio danga arba patenka į privačią namų valdą. Jos savininkas atsisakė įsileisti tyrėjus į sodybos teritoriją bei teikti bet kokią informaciją. Tikėtina, kad dabartinės Žaliosios gatvės pakraščiuose ir po gatvės sam-

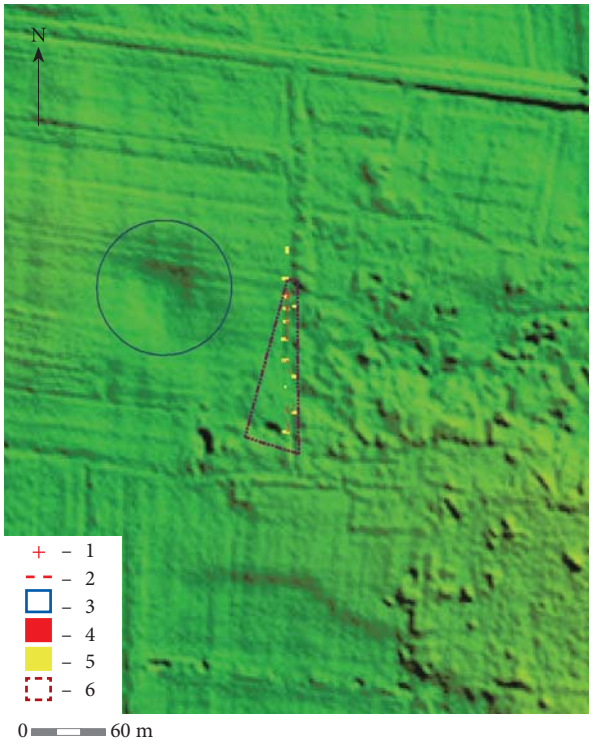

4 pav. Spėjamos masinės kapavietės Armalėnų kaime, Žaliojoje gatvėje LIDAR geonuotrauka: 1 – kapavietės perkasimo 2011 m. vietos; 2 – kapaviečių pratęsimai; 3 – tirtina vieta; 4 – kapavietės; 5 – perkasos ir šurfai; 6 – siūlomos saugoti kapavietės ribos.
E. Abromavičiaus brėž.

Fig. 4. A LiDAR geophotograph of the suspected mass burial site on Žalioji Street in Armalėnai village: 1 – site of the burial dug up in 2011; 2 – burial continuations; 3 – area to be investigated; 4 – burials; 5 – trenches and test pits; 6 – boundary proposed to protect the burial site

pilu gali būti dar 10–12 kapaviečių, kurių mažiausiai 5 yra po važiuojama gatvės dalimi.

Macikų II Pasaulinio karo belaisvių masinio laidojimo vietą, kuri apima maždaug 0,4 ha dydžio teritoriją, buvo pasiūlyta įtraukti į NKVR. Tačiau, norint nustatyti visą palaidojimų mastą, būtina pratęsti archeologinius tyrimus Armalėnų kaime, Žaliosios gatvės teritorijoje, numatant ištirti ne mažiau kaip 30 m^2. Reikėtų papildomai ištirti kalvos viršūnę, esančią apie 170 m į V nuo Žaliosios gatvės (4 pav.), norint patvirtinti arba paneigti prielaidas, jog ten galėjo būti žmonių palaidojimai masinėje kapavietėje. Visų pirma teritoriją tikslinga ištirti nedestrukciniais metodais (magnetometru ir georadaru), vėliau atlikti archeologinius kasinėjimus iki galimų masinės kapavietės kontūrų ir nustatyti jos plotą.

Suspected mass burial site in Armalėnai village

In 2012 a historical and archaeological investigation was conducted at a suspected mass burial site on Žalioji Street in Armalėnai village (Šilutė District). According to witness testimony, during 1943–1944 Red Army soldiers who had died at the German prisoner-of-war camp in Macikai, had been buried here (Fig. 1). During the project, a magnetometer investigation was conducted (Fig. 2). At the site of recorded anomalies, ten 5 x 2 m trenches and three 2 x 1 and 2 x 2 test pits (a total of 108 m^2) were excavated and the contours of two 10 x 1.9 and 15 x 1.8 m grave pits (burials 1 and 2) and 5 pit fragments (not excavated) were discovered (Figs. 3, 4). It is conjectured that another 10–12 burials may exist in the immediate vicinity.

Povilas Blaževičius

Rakaučiznos senkapis

Vykdant bendrą LEU, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos ir Ukmergės savivaldybės projektą „Pabaiskas Lietuvos istorijoje“, skirtą Pabaisko mūšio vietos lokalizavimui ir tyrimams, 2012 m. buvo tęsiama galimų Pabaisko mūšyje žuvusių karių laidojimo vietų paieška. Kautynių vieta, nors dar ir nėra tiksliai nustatyta, turėtų būti kažkur greta dabartinio Pabaisko miestelio. Nors tiek mūšio vieta, tiek arčiau Pabaisko esantys senkapiai bandyti tyrinėti, tačiau vykę itin nedidelės apimties tyrimai teigiamų rezultatų nedavė.

Šiuo metu žinomi keli senkapiai (Dagių kaimo, Padvarių kaimo, Vaitkūnų, Gaiciūnų, Petrašiūnų, Praninkų, Rakaučiznos), kurie yra išsidėstę netoli Pabaisko miestelio. Manyta, kad dalis jų gali būti susiję su mūšyje žuvusių karių palaidojimais. Apie Rakaučiznos laidojimo paminklą sužinota dar 2006 m. Gyventojams tvarkant sodybos aplinką ir kasant griovį nuotekoms, rasti žmonių kaulai. 2006 m. buvo iškastos trys 5x2 m dydžio perkasos, tačiau jose kapų nerasta. Manyta, kad žmonių kaulai surinkti suardytame, greičiausiai XVIII–XIX a. senkapyje (*LIIR*, f. 1, b. 4764).

Tirtas laidojimo paminklas yra sodybos, kurios pastatai išsidėstę nemažos kalvos aikštelėje, teritorijoje (apie 50 m į R nuo kelio ir apie 200 m į V nuo Žirnajos upelio). Statydamas svirno priestatą sodybos šeimininkas buvo radęs žmonių kaulų, dar daugiau kaulų aptikta iškasus apie 20 m ilgio griovį kanalizacijos vamzdžiui. Griovys orientuotas PV–ŠR kryptimi, žemyn nuo kalvos, Žirnajos upelio link. Kelerius metus griovys buvo neužkastas, ir 2012 m. pjūviuose kur ne kur vis dar kyšojo žmonių kaulai.